**باسمه‌تعالی**

# طرح درس مقطع تحصیلات تکمیلی

| | |
|---|---|
| **اطلاعات درس و رشته:** | **تفسیر قرآن کریم ۱، دو واحد، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث** |
| **اطلاعات کلاس درس:** | **دوشنبه: ۱۹-۱۶؛ کلاس C ۳۰۸** |
| **راه‌های ارتباطی:** | **@mh_movahhedi** |
| **معرفی استاد:** | https://www.mofidu.ac.ir/departments/theology/the-faculty/mohammad-hasan-/movahhedi-savoji |

## ۱- شرح درس Lesson Plan

درس «تفسیر قرآن کریم ۱» در مقطع کارشناسی ارشد، با محوریت مطالعه و تحلیل موضوعی آیات قرآن کریم درباره همگرایی اسلامی، فرصتی برای ورود عمیق‌تر و روشمندتر به معارف قرآن و بازشناسی ظرفیت‌های آن در سامان‌بخشی به مناسبات انسانی و اجتماعی است. مسئله همگرایی اسلامی، در نگاه نخست، ممکن است صرفاً توصیه‌ای اخلاقی به وحدت و پرهیز از اختلاف به نظر برسد؛ اما بررسی دقیق آیات نشان می‌دهد که این موضوع با مجموعه‌ای از مباحث اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی و سیاسی پیوند دارد و پرسش‌های مهمی را پیش روی پژوهشگر قرار می‌دهد: قرآن کریم مسلمانان را به چه نوع همگرایی فرا می‌خواند؟ آیا وحدت اسلامی به معنای یکسان‌اندیشی و کنار گذاشتن اختلاف نظرهاست؟ چه حقوقی برای افراد و گروه‌های دارای دیدگاه‌ها و گرایش‌های متفاوت به رسمیت شناخته شده است؟ و چه رفتارها و ساختارهایی می‌توانند زمینه‌ساز همدلی و همکاری یا موجب تفرقه و گسست اجتماعی باشند؟

دانشجویان در مقاطع پیشین، با ترجمه و مفاهیم عمومی آیات و مباحث مقدماتی تفسیر آشنا شده‌اند؛ اما در این درس، از آنان انتظار می‌رود از سطح فهم ابتدایی آیات فراتر روند و به تحلیل دلالت‌های آنها و ارزیابی برداشت‌های تفسیری دست یابند. از این رو، روش مطالعه بر بررسی دقیق واژگان و کاربردهای قرآنی، توجه به سیاق آیات، شناخت شأن نزول در موارد لازم، مقایسه دیدگاه‌های مفسران و ارزیابی استدلال‌های آنان استوار خواهد بود. برای نمونه، بررسی مفاهیمی همچون «امّت»، «امّت واحده»، «امّت وسط» و «امّت مسلمه» تنها به نقل معنای لغوی یا تکرار تفسیر مشهور محدود نمی‌شود؛ بلکه دانشجو باید بتواند قلمرو معنایی هر تعبیر، مصادیق آن و نسبتش را با موضوع همگرایی بررسی کند و میان آنچه مستقیماً از آیه استفاده می‌شود و آنچه نیازمند مقدمات استدلالی بیشتری است، تمایز بگذارد.

در بخش نخست درس، مفهوم همگرایی و پیشینه آن و نیز الگوهای مختلف مناسبات میان گروه‌ها بررسی می‌شود. در این چارچوب، تقریب مذاهب اسلامی، همزیستی، توافق، تعاون و وحدت به‌عنوان پنج الگوی متفاوت مورد مطالعه قرار می‌گیرند تا روشن شود که این مفاهیم، با وجود ارتباط نزدیک، از حیث معنا و سطح مناسبات یکسان نیستند. سپس اهمیت همگرایی در قرآن کریم از طریق بررسی آیاتی درباره توصیف مسلمانان به امت، تأکید بر همگرایی دینی، لزوم پیروی از صراط مستقیم و نهی شدید از تشتّت و تفرقه تحلیل می‌شود. در این مرحله، دانشجو می‌آموزد که چگونه یک برداشت تفسیری را با توجه به مجموعه آیات مرتبط، اقوال مفسران و قرائن موجود ارزیابی کند؛ نه آنکه صرفاً به یک آیه یا یک تفسیر منفرد استناد نماید.

در بخش دوم، عوامل و زمینه‌های تحقق همگرایی و موانع آن بررسی خواهد شد. یکی از محورهای مهم این بخش، مفهوم برادری در قرآن و گستره آن در مناسبات اجتماعی است. برادری مؤمنان، حقوق افراد گناهکار، نسبت برادری با طبقات ضعیف جامعه، یتیمان و فرزندخواندگان، رابطه قاتل و مقتول یا اولیای دم در آیات قصاص، برادری پیامبران با قوم خود و نیز وضعیت گروه‌های مسلمان متخاصم، از جمله موضوعاتی است که امکان تحلیل دقیق‌تر مفهوم اخوت و آثار اجتماعی آن را فراهم می‌آورد. در ادامه، آموزه‌های قرآنی درباره روابط خصوصی شهروندان، مانند مناسبات همسران و

والدین، اصلاح امور یتیمان، گذشت از بدی‌ها و سخن گفتن به شیوه صحیح؛ روابط اجتماعی، از جمله همگرایی با طبقات مختلف و غیرهم‌کیشان؛ و روابط میان مردم و حاکمان بررسی می‌شود. در برابر این عوامل، رفتارهایی مانند تمسخر، عیب‌جویی، بدگمانی، تجسس، غیبت، تکبر و ناسزاگویی به مقدسات دینی، و نیز استبداد، طرد ضعیفان و نقض حریم خصوصی شهروندان، به‌عنوان موانع همگرایی و زمینه‌های گسست اجتماعی تحلیل خواهند شد.

بخش سوم درس به چالش‌های پیش روی همگرایی اختصاص دارد. در این بخش، نسبت همگرایی اسلامی با ملی‌گرایی و وطن‌دوستی، از دو جهت تعامل و تقابل، مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین مبانی و مصادیق حقوق فرقه‌های اسلامی مطالعه می‌شود؛ از جمله اختیار انسان، تأکید قرآن بر تفکر، دعوت به صلح، امکان گفت‌وگو و جدال درباره آموزه‌های دینی و سیره پیشوایان معصوم(علیهم‌السلام). در ادامه، حقوقی مانند کرامت انسانی، آزادی عقیده و بیان، حق تعیین سرنوشت سیاسی و حقوق مذهبی و اقتصادی پیروان فرقه‌های مختلف بررسی می‌شود. اهمیت این مباحث در آن است که دانشجو با یک مسئله اساسی مواجه شود: چگونه می‌توان از همگرایی و وحدت سخن گفت و در عین حال، حقوق و آزادی‌های بنیادین افراد و گروه‌های متفاوت را پاس داشت؟

روش تدریس در این درس بر مشارکت فعال دانشجویان، طرح پرسش‌های تفسیری، تحلیل مستند آیات، مقایسه اقوال و گفت‌وگوی انتقادی استوار خواهد بود. انتظار می‌رود دانشجو در مواجهه با هر مسئله، ابتدا پرسش اصلی را به‌درستی صورت‌بندی کند، سپس آیات مرتبط و دیدگاه‌های تفسیری را گردآوری و دسته‌بندی نماید و در نهایت، با سنجش ادله و نقد نقاط قوت و ضعف برداشت‌های مختلف، به داوری مستدل برسد. بدین ترتیب، کلاس از انتقال یک‌سویه اطلاعات فراتر می‌رود و به تجربه‌ای برای تمرین تفکر مستقل و پژوهش علمی تبدیل می‌شود.

پیوند درس با پژوهش، از طریق انتخاب یک مسئله مشخص از مباحث کتاب و تدوین طرح اولیه یک مقاله علمی دنبال خواهد شد. دانشجو باید بتواند موضوعی محدود و قابل تحقیق انتخاب کند، پرسش و فرضیه خود را صورت‌بندی نماید، آیات و منابع تفسیری مرتبط را شناسایی کند و با مقایسه دیدگاه‌ها، به نتیجه‌ای مستند و قابل دفاع برسد. هدف نهایی آن است که دانش‌آموخته، افزون بر شناخت آموزه‌های قرآنی درباره همگرایی اسلامی، از توانایی تحلیل روشمند آیات، ارزیابی انتقادی آرای تفسیری، تشخیص پیش‌فرض‌ها و استدلال‌های ناتمام و تبدیل مسائل قرآنی به پژوهش‌های علمی برخوردار شود؛ توانایی‌هایی که زمینه نگارش مقاله علمی و مشارکت مؤثر در پژوهش‌های عمیق‌تر قرآنی را برای او فراهم می‌آورد.

### ۲- تکالیف و نظام ارزشیابی Assignments & Assessment

ارزشیابی این درس فرآیندمحور و پژوهشگرا است تا دانشجو در طول ترم مسیر یادگیری خود را به طور مستمر اصلاح کند.

روشهای ارزیابی:

- حضور و مشارکت فعال در مباحث کلاس (۱۰٪)
- ارائه کلاسی و نقد علمی آراء دیگران (۲۰٪)
- تکلیف میان‌ترم: نگارش پروپوزال اولیه مقاله (۱۰٪)
- مقاله نهایی تحلیلی بر مبنای آیات و روایات (۶۰٪)

در این درس به جای آزمون پایان ترم، ارزیابی بر اساس پروژه تحقیقاتی و ارائه علمی انجام می‌شود.

### ۳- زمان‌بندی حدودی جلسات Session Scheduling

جلسه اول: مفهوم و پیشینه همگرایی، نظریات همگرایی در جهان معاصر

جلسه دوم و سوم: امت در آیات قرآن

جلسه چهارم و پنجم: نهی قرآن از تشتت و تفرقه

جلسه ششم: عوامل همگرایی در قرآن
جلسه هفتم و هشتم: آیات برادری در قرآن
جلسه نهم: موانع همگرایی و راهکارهای قرآنی برای پیشگیری
جلسه دهم: همگرایی و ملی‌گرایی
جلسه یازدهم: همگرایی و حقوق فرقه‌های اسلامی
هرجلسه در سه ساعت آموزشی برگزار می‌گردد.